Keskkonnaministeerium
keskkonnaministeerium@envir.ee
kontaktisik: Kaspar Anderson
kaspar.anderson@envir.ee).

Teema: küsimusi ja vastuväiteid Loode-Eesti rannikumere tuulepargi keskkonnamõju hindamise täiendatud aruandele.

15. september 2019

Hea lugeja!

Kuna mulle on mulje jäänud, et keskkonnaministeeriumis kirju päris läbi ei loeta, siis alustan kõige olulisemast.

1) 1) Keskkonnaministeerium on teatanud, et arendaja on esitanud 01.08.2019 täiendatud KMH aruande avaliku väljapaneku ning avaliku arutelu korraldamiseks. Selleks puudub õiguslik alus.
Riigikohtuotsusega 3-16-1472 8. augustist 2018 kõrvaldati tuulepargi arendusalad Hiiu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneeringust. Planeerimisseadus § 73 lg 3^1 ütleb: „*Maakonnaplaneeringu vastavusse viimiseks pärast maakonnaplaneeringu kehtestamist muudetud või kehtestatud õigusaktidega või jõustunud kohtuotsusega kannab maakonnaplaneeringu koostamise korraldaja muudatused planeeringusse toiminguna, ilma avalikku menetlust läbi viimata. Muudatustest teavitatakse vastavalt maakonnaplaneeringu kehtestamisest teavitamise nõuetele*." Täna on nimetatud planeeringu kaardil tuulepargi arendusalad alles. Sellest tegematajätmisest on tekkinud oluline majanduslik kahju: mõtetult on töötatud keskkonnamõju hindamise aruande täiendamise kallal, õigusvastaselt on kuulutatud välja avalik väljapanek ja avalik arutelu; kodanikud ja hulk eelarvelisi töötajaid on raisanud oma aega. **Palun mulle kirjalikult, ja avalikul arutelul avalikult, välja öelda selle ametniku nimi, kelle ametiülesanne oli planeering viia kooskõlla kohtuotsusega ja teha teatavaks, miks see inimene jättis oma ametiülesande täitmata.**
Rääkisin juhtunust ühe Tallinna inimesega, kes ei ole tuttav planeerimisprotsessides levivate õigusrikkumistega. Ta reaktsioon oli: mis mõttes Riigikohtu otsus on jäänud täide viimata? Miks te politseid ei kutsu? Seoses tänase avaliku väljapaneku ja aruteluga tekkinud raiskamisega on avalik huvi selle inimese avalikuks vastutusele võtmiseks.

1.2) Kui sai teatavaks, et KMH aruandest on saabunud uus versioon, mis on pandud avalikule väljapanekule ning võetakse avalikule arutelule, tegi hiidlaste keskkonnakaitse organisatsioon MTÜ Hiiu Tuul ministeeriumisse järelpärimise, kuidas selline asi on võimalik, kui, lähtuvalt Riigikohtu otsusest puudub selleks õiguslik alus. Ministeeriumi vastus rääkis maast ja ilmast, mitte Riigikohtu otsusest. Tõsi, **üks võimalus võimude lahususe printsiipi defineerida on see, et täitevvõim lihtsalt tuimalt eirab kohtuvõimu.** Juhtunu, ja hiljem selgunud asjaolud, viitavad sellele, et kes iganes see töötaja oli, kes jättis kohtuotsuse planeeringu juures täide viimata, võis seda teha kuritahtlikult ning tuleb seda enam vastutusele võtta. Eesti Vabariigi kodanikuna on mulle õigusriik oluline, ka siis, kui ministeeriumites seda

oluliseks ei peeta. **Täna – peale viimaseid sündmusi - on hetk, kus ministeerium peab tõestama mulle, et tema ei õõnesta õigusriiki.**

2) Kuulsin, et MTÜ-ga Hiiu Tuul kohtuma saatis Enefit Green oma PR inimese, mitte tehnikateadlase, kes oleks suutnud tutvustada arvandmeid, mis viitaks projekti reaalsele seotusele taastuvenergeetikaga ega ka juristi, kes oleks püüdnud leida jokk-konstruktsiooni tänaseks tekkinud juriidilises olukorras. Seega ei huvita Enefti Greeni mitte projekti seos taastuvenergeetikaga ega ka mitte juriidiline korrektsus, vaid ainult see, mis mulje tast jääb. **Enefit Greeni hoiak on riigiosalusega firmale ebaväärikas ja ei ärata mingit usaldust tema esitatud dokumendi tõenduspõhisuse kohta.** Kui lugema hakata, selgubki, et kõnealune keskkonnamõju hindamise aruanne vastab muljele, mis arendajast niimoodi jääb. Dokument paistab olevat tehtud üle jala, lootuses, et ehk keegi ei loe.

3) Käesoleva aruande **kvaliteedi** kohta on iseloomulik näiteks aruande punkt 1.4.4, mis käsitleb Halduskohtu otsust, samas kui juba Riigikohtu lahendi tiitellehel olevast resolutsioonist on lugeda: **3. Tühistada Tallinna Halduskohtu 25. novembri 2016. a otsus ja Tallinna Ringkonnakohtu 30. oktoobri 2017. a otsus.** Selle taga saab olla kas kallutatus või lohakus. Või võtame näiteks viite 119, mis ei ole viide allikale, vaid arvatavale tsiteerijale. Selliseid on veel. **Viidetena kasutatakse rohkemgi KMH aruandeid teadusuuringute asemel.**

4) 1) Seoses selle planeeringu keskkonnamõju hindamise aruandega sai keskkonnaministeerium minult kirja 15. märtsist 2017. **Ootan tänase päevani sellele kirjale sisulist vastust, arvestatavaid muudatusi minu vastuväidetest lähtuvalt ei tehtud ei tollases ega täna laual olevas keskkonnamõju hindamise aruandes. Olen täna endiselt oma seisukohtade juures. Palun saata vastus mu 15.03.2017 kirjale punkthaaval vastatuna** – kiri sisaldab kümmet punkti. Ootan seda 30 päeva jooksul.

4.2) Ühtlasi kinnitan, et **ka Agapäeotsa seltsi saadetud kiri on endiselt aktuaalne**. Täna olen seltsi juhatuses ja pädev tema nimel kõneleme. Mulle on teada, et **seltsi liikmed on oma endistel kirjas väljendatud seisukohtadel**.

4.3) Punkt 1.4.3. *KMH aruande avalikustamise käigus saabunud kirjad, nende sisu ning ettepanekutega arvestamine* (lk 31) on oluline, väga ülevaatlik ja paljuütlev punkt. Kõikide kirjutajate juures on märkused, mis piirduvad kaelast ära menetlemisega. **MITTE ÜHEGI KIRJUTAJA KIRJA PEALE EI OLE TEOSTATUD MINGIT TEADUSLIKKU UURINGUT, mis annaks alust järeldada, et KMH aruandes esitatud <u>arvamustel</u> <u>ja prognoosidel</u> võiks olla kuidagi kindlam tõepõhi all kui eelmises, puudulikus aruandes**. Seega tellija ja koostaja tunnistavad häbenemata isegi, et **see nn kaasamine on olnud kitsalt formaalsus. See on vastuvõetamatu!**

5) **Allikad**, millele dokumendi tekstis viidatakse, **on rõhuvas osas vanad** või väga vanad.

6) Kuna käesolev KMH aruande avalik väljapanek ja arutelu on seoses Riigikohtu otsusega õigusvastane, siis ma ei taha pikalt vaevata ei ennast ega lugeja silmi dokumendi puudustega. Mul Tartu Ülikooli vilistlasena on lihtsalt häbi. Keskendun **põhiküsimusele: kas täna kehtib meil õigusriik või mitte**. Lugeja peab ise otsustama, kas tema isiklikult läheb kaasa õigusriigi eiramisega või otsustab seaduste kehtivuse kasuks. Peatun lisaks sellele vaid endale isiklikult kõige olulisemal teemal: puudutatud inimestega ümber käimisel ja meie elukeskkonna perspektiivil, kui täitevvõim õigusriigi printsiipi ei järgi.

6.1) Viitan veel kord punktile 1.4.3. lk 31, millest ilmneb, et mitte ühelegi puudusele, mis aruandele vastuväiteid esitanud inimesed ja organisatsioonid olid välja toonud, ei ole adekvaatsema keskkonnamõju hinnangu andmiseks teostatud ainsatki teadusuuringud. Seega **on keskkonnamõju hinnang täpselt samal tasemel arvamusavaldus – *versus* faktid – kui oli hinnangu eelmine versioon.**

6.2) 5.12. Sotsiaalmajanduslikku mõju käsitlevas osas torkab silma, et mõju all mõeldakse mõju rahakotile. Peaks olema ilmselge, et **oma elukeskkonnaks biosfäärikaitseala valinud inimese jaoks ei ole mõju rahakotile kuigi oluline faktor**. Kui mõju rahakotile oleks tema jaoks oluline faktor, siis ta lihtsalt ei saaks tänases Eestis hakkama biosfääri kaitsealal elamisega ja oleks juba linna siirdunud. Teiseks, **kõik loetletud (rahalised) faktorid isegi mitte ei puuduta Hiiumaa elanikkonda.** Samas ei mõju loetletu ka usutavalt. **Kust te näiteks võtate numbri, mis iseloomustab kasvuhoonegaaside vähenemist**? On ju igaühele, kes vähegi teemas sees on, teada, et kogu gaas, kivisüsi või põlevkivi, mis käib tasakaalustajana tuulejaamast läbi, tuleb teisest otsast välja „rohelise energiana". Saastekvootide tootlusnumbrid näiteks ei peegelda üldse reaalseid kasvuhoonegaaside emissioone. Ei pea lisama, et kasvuhoonegaaside vähenemisel või kasvamisel Hiiumaal, mis kasvab koos merepinnaga, nüüd küll kuigi märgatavaid sotsiaalmajanduslikke mõjusid ei ole.

6.3) **Millistest kõrgema lisandväärtusega töökohtadest me räägime?** Kõrgema lisandväärtusega töökohad on siin, sellepärast et, ja siis kui eriti haritud inimesed tahavad elada biosfääri kaitsealal, kus ei ole märgatavat tööstust – kui siin tahavad elada inimesed, kes on ise võimelised endale töökoha looma. **Tuuletööstusega kaasnevad töökohad on seotud hangetega.** Hanketingimustes oleks ennekuulmatu, et allhankijate töötajate püsielukoht oleks olulisem kui haridus ja töökogemus ja keeleoskus. Tuulepargi opereerimisega seotud töökohad ei saa põhimõtteliselt puudutada Hiiumaa tööhõivet positiivselt. Ja lubage naerda: olles selles protsessis juba üle kümne aasta, tean ma suurepäraselt, kuidas see projekt mõjutab majutusteenindust: kui propagandistlik loeng on loetud ja algab küsimuste voor, on kiire praami peale. **Siit lähtuvalt palun ma nimekirja koos kuupäevadega nendest ministeeriumiametnikest ja arendajatest, kes on seoses käesoleva planeerimisprotsessiga Hiiumaal kasutanud majutusteenust.**

6.4) Kui see ei oleks nii kurb, siis oleks vappuma panevalt naeruväärne lk 296 toodud lause: *Meretuuleparkide rajamisega soodustatakse ettevõtluse arengut, kuna Eestis puuduvad avamere tuulepargid, loob tuuleenergeetika arendamine ja kasutamine uurimusvaldkondi tudengitele ja teadlastele*… **Kas dokumendi koostajad on**

teadlikud, et tegemist on juba mõju aruandega? Täna tuleb öelda, mis mõjud on, mitte oletada, et kunagi on võimalik hakata neid uurima. On üldteada, et ühe korraliku ülikooli tagamaaks on miljoniline elanikkond. **Millise hinnangu alusel ollakse veendunud, et Hiiumaale tuleb ülikool? Mis teadlased need üldse on, kellel endale uurimisvaldkondi pähe ei tule?** Need ei ole teadlased. Õnneks valdavad koostajad siiski ettevaatlikku akadeemilist stiili, andes endale keeleliselt aru, et tegemist on „võimalike" töökohtadega „võib-olla", nagu ka kalanduse teema juures (lk 297) „võib", „võib pidada", ehk tegu on oletustega nagu muiste. Aga veel kord: meil on täna mõjude aruanne ees, seega **ei tohiks need olla oletused** mõjude kohta, vaid juba tuleks öelda midagi arukat, seda enam, et faktid on täiesti kättesaadavad. Täna on siin prognoosid-arvamused-prognoosid-arvamused-prognoosid-arvamused-arvamus, et tuulepark tekitab võimaluse tekitada uusi prognoose!

6.5) Minnakse konkreetseks töökohtade osas: tuulikute tootmine, transport, püstitamine, merekaablite paigaldamine, tuulikute ja kaablite hooldus, tuulikupargi haldus. Ei pea omama keskharidust, et teada, et kõik nimetatud lähevad hangete kaudu, ülima tõenäosusega välismaa erialafirmadele, kust allhangete kaudu võib mõni töökoht tilkuda ülispetsiifilise haridusega Hiimaalt pärit inimesele. On samas välistatud, et ta saaks sellise hariduse ja töö aktiivsena hoidmise raames püsivalt Hiiumaal elada. Teksti edasi analüüsides selgub, et **dokumendi koostaja mitte ainult et teab, vaid annab endale ka aru, et kohalik siit tööd ei saa**. Teisisõnu, lehekülg on täidetud mulaga, millest kirjutajagi saab aru, et selle tekstile lisamine ei oma sisu. Andes endale aru, et töökohti saarele ei tule, paneb koostaja sisse lause: *peale meretuulepargi valmimist on saarele loodud 150 püsivat töökohta*. (See meenutab mulle 1952. aastal kirjutatud ja 1955 eesti keelde tõlgitud raamatut sarjast Maailm ja Mõnda pealkirjaga „Krimmi reisid", kus kirjeldatakse kõikvõimalikele tsivilisatsioonidele viitavaid arheoloogilisi leide Krimmis ja korraga – või-olla tsensuuri jaoks – on keset lehekülge äkki lause: „aga slaavlased olid seal enne", olgugi, et selle kohta polnud leitud midagi.) Tsitaat KMH aruandest jätkub: *Lisaks on tuulepargi arendus oluliselt elavdanud saare toitlustus- ning majutusasutuste tegevust.* **Kirjutaja teab, et siin ta lausa valetab**: esimene viide on välismaa allikale, mis ei ole võrreldav Hiiumaaga, teine on aga viide propagandalehele. **Arvutuskäike ei ole**, kuigi arvutusmeetodid on minu teada selleks juba vähemalt viisaastaku maailmas olemas. Jääb vaid loota, et kirjutaja on nii haritud, et ta teab, et need **arvutused räägiksid ta väitele vastu.**

6.6) Aruande koostaja **lähtub Hiiumaa 2013. majandusülevaatest, olgugi, et brošüürikest üllitatakse iga-aastaselt**. Kommentaarid on liigsed. Soovin oma valdkonnast lisada vaid seda, et selles ülevaates kajastuvad Hiiumaa külalised vaid majutuse ja organiseeritud toitlustuse koha pealt – **need kümned tuhanded, kes väisavad saart tema looduskeskkonna pärast, selles aruandes ei kajastu.** Rõhuv enamus Hiiumaa külastajaid ööbib tuttavate juures ja ostab oma söögid poest. Need on need majandusülevaates mittekajastuvad massid, kes tekitavad suurele osale Hiiumaa ettevõtlusele kasumimarginaali, mis aitab nii isoleeritud majanduskeskkonnas ellu jääda. Olgu öeldud, et mulle, kellel o pika-ajaline ettevõtja kogemuse turismisektoris ja kes on Hiiumaa püsielanik, **on 297-298 turismist toodud jutt täiesti ebapädev.**

Millise kallutamise tagajärjel andmed nii paigast on ära läinud, ei ole minu ülesanne oletada ega uurida. **Teen selle ülesandeks ministeeriumile.**

6.7) Kui jutt mõjule külastatavusele juba läks, siis tuleb korrata, et **alates praamiliiklusest, kütusemüügist, külapoodidest ja igasugu muust teenindusest Hiiumaal, ollakse suures ulatuses elutähtsalt sõltuvad**, st elatakse talv üle ja jäädakse plussi, **hooajalistest külastajatest**, kes ei külasta majutusasutusi ega söögikohti. Erinevalt kõnealusest nn. aruandest, on seda teemat aga mujal maailmas käsitletud. Hollandis[1] lahterdatakse mõjud külastatavusele kolmeks: väikelaevandusele, rannas käikudele ja kinnisvara hindadele. Ammugi on meie planeerimisprotsessi käigus vehitud oletustega, et mõni tuleb tuuleparke vaatama. Selle kohta uurimisandmeid ei ole ma leidnud. On välja toodud, et tuugenite turvatsoon on kaks meremiili. Igal juhul mõjutab see lõbusõite nii mootor- kui purjealustel vajadusega ringe teha[2]. Kuna veesportlased väldivad ka laevateid, **vähendavad tuulepargid igal juhul väikealuste võimalusi** Hiiumaa vetes. Uuringus *Recreatie-toervaart van Alterra* (2002) on küsitud vaba-aja seilajatelt, miks nad sellega tegelevad: põhiargumendid on (1) loodus ja maastik ja (2) rahu ja avarus. Need muidugi tuulepargiga ei parane. Ilmselt mitte ära ostetud või ära hirmutatud **raporti koostajad hindavad tuulepargi mõju väikelaevandusele üheselt negatiivseks.** Kui negatiivne see mõju on, on omaette küsimus.
Mõju rannas käimisele on vähe uuritud. Küll aga väidavad De Vries ja teised (2008)[3], et **veemassiivide kogemisele mõjuvad tuuleturbiinid alati oluliselt negatiivselt**. Ümbruse ligitõmbavus väheneb, mida lähemal turbiinid on kaldale, seda ebameeldivamana kogetakse maastikku.
Hollandi majandusministeeriumi ja infrastruktuuri ja keskkonna ministeeriumi tellitud uurimus tuvastas, et 6 km kaugusele rannast paigutatud tuugenid kohutasid ära 38% ühepäevastest mere äärde sõitjatest ning 26 % puhkajatest. Rannast kaugenedes tuugenite efekt vähenes. Negatiivse majandusliku mõju osas jagunesid külalised neljaks: 1) neutraalsed, kes tuleks edaspidigi randa, 2) need kes enam kunagi sinna randa ei lähe ning seega ka sellega seotud raha seal piirkonnas välja ei anna, 3) ümbersõitjad, kes sõidavad teise randa, kust tuugenid ei paista ja 4) kahjustatud, ehk inimesed, kes tulevad küll veel randa, aga kurvalt. Mitte enam randa minejate protsent, kui tuugenid on 6 km kaugusel rannast, oli 6% ja teise randa minejate oma 15%; kui tuugenid oleks 13 km rannast, ei tuleks sinna enam 2% ja läheks mujale randa 13%; kui tuugenid oleks 22 km rannast, siis ei tuleks randa enam 1% ja mujale randa läheb 7%.[4] Hollandis on euro täpsusega välja arvutatud, mis see piirkonnale maksma läheb. Kui KMH aruande tegijad oleksid tegelikult ka huvi tundnud mõjude vastu, oleksid nad nende meetoditega tehtud arvutused kohalikele ettevõtjatele ette pannud ja lasknud hinnata, kas nad saavad endale lubada sellistest tuludest ilma jäämist.

[1] MKBA Windenergie binnen de 12-mijlszone. *Maatschappelijke afweging van windenergie op zee binnen en buiten de 12-mijlszone* TELLINUD: Ministerie van Economische Zaken, Koostanud Decisio BV Witteveen+Bos 6.03.2014, lk 43-50.
[2]Economische Zaken, Quickscan Haalbaarheidsstudie windparken binnen 12-mijlszone, 2013
[3] Vries de, S., De Boer, T.A., Goossen, C.M. & van der Wulp (2008). De beleving van grote wateren; De invloed van een aantal man-made elementen onderzocht. Rapport 64 Wettelijke onder-zoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
[4] ZKA Consultants & Planners (2013). *Onderzoek Effecten Wind op Zee op recreatie en toerisme*.

(Hollandi kõne alune raport on täiesti avalik ja juba aastast 2014! Uurimismeetodid on kirjeldatud.) Muidugi ei ole Holland otseselt võrreldav Eestiga. Hollandlane on harjunud üksteise kukil, tööstusega segamini elama ja on palju tolerantsem rajatiste suhtes. Samuti on Hiiumaa saar, kuhu tulek on suur ettevõtmine. Tallinnast Võsule, kus ei ole niikuinii tuuleparki, on hoopis lihtsam: Hiiumaale tulek ongi juba väga erilise koha pärast väga pikalt ümber sõitmine ja on õige vähe vaja, et otsustada sõita oluliselt lähemale pea-aegu sama ilusa mere äärde. Kuna Hollandis on planeeritud kogu rannik tuuleparke täis, siis võiks Hiiumaa hoopis mõelda hollandlaste võõrustamise peale nii kaua, kui veel on keskkonda, milles külalisi vastu võtta. Kui **Holland hindab oma kahjusid tulemata või mujale minevate külastajate arvelt meretuuleparkide tõttu sadadesse miljonitesse eurodesse** (varieerudes rannati selle piires) aastas, siis meil ilmselt on väiksemad absoluutnumbrid, aga küsimus jääb, **kas Hiiumaa ettevõtjad saavad endale neid kahjumimarginaale lubada.** Lugedes kõnealust KMH aruannet saab jääda vaid mulje, et koostajaid/tellijaid see küsimus üldse ei huvita. Muidu oleks seda uuritud ja oleks esitatud vastavad arvutused. Juhin tähelepanu veel ka sellele, et kui Riigikohtu otsust täide ei viida ja praegu planeeringus olevad tuulepargi arendamisalad jäävad sinna, kus nad on, siis **ei ole meil Hiiumaa siseselt ümber sõitjate kategooriat**. Ehk kogu see nn ümbersõitjate kategooria jätab siia lihtsalt tulemata. Need, kes tahavad minna teise randa, jätavad siis juba ka praamipiletiraha endale tasku.
Mis kinnisvara hindadesse puutub, siis üllatuslikult Hollandis ei leitud otsest rahalist seost kinnisvara hindade ja meretuuleparkide vahel. Kordan aga veel kord, rahva meelelaad on teine kui meil. Hollandlane on tiheasustuse inimene, kes lepib ka tööstuskeskkonnaga kergesti. Hiiumaale ostetakse aga kinnisvara kitsalt looduskeskkonna pärast. Teiseks, juba täna on, isegi siit pärit inimesi, kes ostavad endale pigem suvila mandril, puhtalt sõiduaegade pärast Tallinnast. **Hiiumaale tullakse VÄGA eksklusiivse looduskeskkonna pärast.** Niisiis vastan aruande koostaja arvamusele siin oma arvamusega, mis on täpselt sama palju väärt (selle vahega, et mina tunnen Hiiumaa olusid ja dokumendi koostajad ei tunne): Hiiumaal mõjutavad meretuulepargid kinnisvara hindu negatiivselt. Selle oleks pidanud juba ammu maailmas olemas olevate meetoditega välja arvutama ja need numbrid oleksid sobinud dokumenti nimega „aruanne". **Hollandi uurijatele on tõenduspõhiselt selge, et puhkuse- ja turismi osas jäävad suured rahad saamata, kui meres on tuulepark. Meie aruandjatel on aga nii tähtsad arvamused, et fakte ei tasu torkida.**

6.8) Väidetakse (lk 297), et kohalikud võivad tööd saada teeninduslaeva meeskonnas. **Kuidas on planeeritud hangetest mööda hiilimine? Miks peaks teeniduslaeva omanik – tõenäoliselt välisfirma – soovima oma meeskonda kohalikke, tõenäoliselt umbkeelset, spetsiifilise hariduseta inimest?** Seos kaldaga ju puudub.

6.9.) Lk 27 ja 303 viidatakse Kuido Kartaule sotsiaalmajanduslike mõjude küsimuses. Mina olen planeerimisprotsessi sees olnud aastast 2008, kui Kuido Kartau alustas oma tähelendu Hiiumaal Kapo aastaraamatusse jõudnud vene firma kõneisikuna. Hiljem ütles ta mulle isiklikult, peale seda, kui oli selgunud, et ta müüs riigile edasi poole hinnaga äärmiselt tendentsliku dokumendi kopipeisti, et „meie firmal on õigus

kasutada olemasolevat portfooliot". Et sellisele inimesele sellises küsimuses viitab dokument, mille päises on Tartu Ülikooli Mereinstituut on häbiväärne.

7) 1) Aruande leheküljel 300 käsitletakse Euroopa kogemust kogukonna kaasamisel. Mis muud pidi üle jäämagi, kui viimase kümne aasta jooksul – mäletan seda koosolekut kui Nelja Energia 2009 Kärdla kultuurikeskuses alustas – pole kogukonnaga tehtud muud kui lollitatud. Nagu ülal ilmneb, **muudkui aga kirjutatakse vastuseid, laskmata end meelitata ühelegi uuringule**, üha arvamusi loobitud, selle asemel, et tuua fakte. Tollal ütles Nelja Energia esindaja, et teda häirib riigipoolne meelitamine. Öelgu otse, et ei saa, siis me investeerime Soome. **Kellele on kasulik see kogukonna ja arendaja lollitamine? Riigile? Kui riik positsioneerib end rahva vastu, siis on tegu okupatsiooniga!**

7.2) Peatükis pakutavad hüved on:
Kohaliku tööstustoodangu kasutamine: **mille?**
Kohalike ehitusettevõtete kasutamine: **hankesüsteem välistab**
Osakute müük kohalikele: **kellele ja kust on tulemas selleks raha?**
Maaomanike ja kodanikeühenduste kaasamine arendustegevusse: **mind on sellega vaevatud juba kümme aastat, minu tervis ja elukvaliteet on selle nn kaasamisega juba rikutud – tänan ei!!**
Maa rent: **kes meil merd rendib?**
Kohapealsete taristute ja rajatiste parandamine: **ah et nüüd nimetatakse raskete veostega teede lõhkumist juba nii**?
Summade kandmine kohalikesse fondidesse: **see on mulle ka tuttav teema. See on ühest küljest ära ostmine, teisest küljest ei ole see raha praktiliselt kasutatav ja pealegi tekitab ainult tüli**, mis ongi eesmärk, kui uskuda ühe arendaja vastavasisulist mõtteavaldust.
Kohalike inimeste palkamine: **ei tea milleks? Kas tuuleparkide pooldajateks?**
Keskkonna- ja elupaikade parandamine projektide raames: **teiste sõnadega loodusinimeste vaikima ostmine.**
Külastuskeskuste, turismiteenuste toetamine: samuti vaikimise ostmine, aga tundes Hiiumaad ja olles aastaid turismis töötanud, ma pööran küsimuse ümber: **Hiiumaal ei ole mitte ühtegi turimisettevõtet, kes müüks ainult oma teenust või toodet – kõik müüvad keskkonda, mis ületab nende kinnistu piirid.** Mingi külastuskeskuse pärast ei hakka Hiiumaale kindlasti mitte keegi tulema. St **keskkonnakadu kaalub mistahes objekti mistahes investeeringu üles.**
Koolide ja hariduse toetamine, kohalike gruppide ja võistkondade sponsoreerimine. Need on kõige inetumad pakkumised. **Tekitada inimesele juba lapse-eas**, enne kui tal tekib haridus numbritest aru saamiseks, **võlatunne kellegi ees, kes on temalt võtnud** selle, mis Hiiumaal on kõige väärtuslikum – **elukeskkonna** – see on… eesti keeles puudub selleks sõna.

Mis ma targutan? Materjali pakub kõnealune dokument ju saja lehekülje kirjutamiseks. Mulle kui haritud inimesele on piisavalt mõistetav, miks Riigikohus tegi sellise otsuse nagu ta tegi. Mulle vabariigi kodanikuna on piisavalt selge, et see Riigikohtu otsus tuleb tõrkumise,

vaidluste ja viivitusteta täide viia. Selle kirja lugejale, kui ta on vastutustundlik kodanik, on need asjad nüüdseks samuti piisavalt selged.

Lugupidamisega,

/*allkirjastatud digitaalselt*/
Kristi Ugam
92052 Hiiumaa